

Rättsfallssamlingen

TRIBUNALENS DOM (åttonde avdelningen)

den 20 november 2019*

”Personalmål – Tjänstemän – Mord på en tjänsteman och hans maka – Skyldighet att garantera säkerheten för personal som arbetar för unionen – En institutions ansvar vid ideell skada för en avliden tjänstemans rättighetsinnehavare – Tjänstemannens moder, bror och syster – Skadeståndstalan – Upptagande till prövning – Talerätt enligt artikel 270 FEUF – Person som omfattas av tjänsteföreskrifterna – Rimlig tidsfrist”

I mål T-502/16,

Stefano Missir Mamachi di Lusignano, med hemvist i Shanghai (Kina), och de övriga sökande vars namn anges i bilaga, företrädda av F. Di Gianni, G. Coppo och A. Scalini, ¹

sökande,

mot

Europeiska kommissionen, inledningsvis företrädd av B. Eggers, G. Gattinara och D. Martin, därefter av M. Gattinara och R. Striani, samtliga i egenskap av ombud,

svarande,

angående en talan enligt artikel 270 FEUF med yrkande att kommissionen ska förpliktas att till Alessandro Missir Mamachi di Lusignanos rättsinnehavare, Anne Jeanne Cécile Magdalena Maria Sintobin, Stefano Missir Mamachi di Lusignano och Maria Letizia Missir Mamachi di Lusignano betala olika belopp i ersättning för ideell skada till följd av mordet på Alessandro Missir Mamachi di Lusignano och hans maka, som inträffade den 18 september 2006 i Rabat (Marocko), där Alessandro Missir Mamachi di Lusignano befann sig i tjänsten,

meddelar

TRIBUNALEN (åttonde avdelningen),

sammansatt av ordföranden A. M. Collins samt domarna R. Barents och J. Passer (referent),

justitiesekreterare: förste handläggaren J. Palacio González,

efter den skriftliga delen av förfarandet och förhandlingen den 11 april 2019,

följande

* Rättegångsspråk: italienska.

¹ Förteckningen över övriga sökande finns endast som bilaga till den version som delges parterna.

Dom²

Bakgrund till tvisten

- 1 Alessandro Missir Mamachi di Lusignano (nedan kallad Alessandro Missir eller den avlidne tjänstemannen) mördades den 18 september 2006 tillsammans med sin maka i Rabat (Marocko), där han skulle tillträda en tjänst som politisk och diplomatisk rådgivare vid Europeiska kommissionens delegation. Mordet begicks i ett möblerat hus som hyrdes av denna delegation åt Alessandro Missir Mamachi, hans hustru och deras fyra barn.
- 2 Den 12 maj 2009 väckte Livio Missir Mamachi di Lusignano (nedan kallad Livio Missir), far till Alessandro Missir – till följd av en ansökan av den 25 februari 2008 och ett klagomål av den 10 september 2008 som ingavs enligt artikel 90.1 och 90.2 i Tjänsteföreskrifter för tjänstemän i Europeiska unionen (nedan kallade tjänsteföreskrifterna) – en talan, vilken registrerades under målnummer F-50/09, vid Europeiska unionens personaldomstol, om ersättning för 1) den ekonomiska skada som Alessandro Missir Mamachis barn lidit personligen, 2) den ideella skada som dessa barn lidit personligen, 3) den ideella skada som Livio Missir Mamachi lidit personligen i egenskap av far till Alessandro Missir Mamachi, och 4) den ideella skada som Alessandro Missir Mamachi lidit, varvid ersättningen ska gå till hans barn som arvtagare till honom.
- 3 Genom dom av den 12 maj 2011, Missir Mamachi di Lusignano/kommissionen, (F-50/09, nedan kallad domen i första instans, EU:F:2011:55) avvisade personaldomstolen talan beträffande de ideella skadorna (punkterna 87–91) och ogillade talan såsom ogrundad beträffande de materiella skadorna (punkterna 97–227).
- 4 Den 27 juli 2011 överklagades domen i första instans till tribunalen. Målet registrerades under målnummer T-401/11 P. Domen av den 10 juli 2014, Missir Mamachi di Lusignano/kommissionen (T-401/11 P, nedan kallad domen i målet om överklagande, EU:T:2014:625), genom vilken domen i första instans upphävdes, omprövades och ogiltigförklarades senare partiellt av domstolen (dom av den 10 september 2015, Missir Mamachi di Lusignano/kommissionen, C-417/14 RX-II, nedan kallad domen efter omprövning, EU:C:2015:588). Efter återförvisning och omprövning meddelade tribunalen dom av den 7 december 2017, Missir Mamachi di Lusignano m.fl./kommissionen (T-401/11 P RENV-RX, nedan kallad domen efter återförvisning, EU:T:2017:874), i vilken den uttalade sig om de grunder som den inte hade prövat i domen i målet om överklagande.
- 5 Parallellt med tvisten i de efter varandra följande instanserna i målen F-50/09 och T-401/11 P och till följd av domen i första instans i vilken personaldomstolen hade avvisat talan i målet F-50/09, på grund av att det administrativa förfarandet inte hade följts beträffande de ideella skadorna (se punkt 3 ovan), dock utan att uttala sig om huruvida personaldomstolen var behörig att granska sådana skador, väckte Livio Missir och den mördade tjänstemannens barn, tillsammans med den mördade tjänstemannens mor, bror och syster, som en säkerhetsåtgärd, den 16 september 2011 en talan som registrerades under målnummer T-494/11 vid tribunalen, om ersättning för ideella skador enligt artiklarna 268 och 340 FEUF. Till följd av att sökandena återkallat sin talan, avskrevs denna emellertid, genom beslut av den 25 november 2015, Missir Mamachi di Lusignano m.fl./kommissionen (T-494/11, ej publicerat, EU:T:2015:909).
- 6 Den 17 september 2011 framställde Livio Missir (som efter sin död ersattes av sina rättsinnehavare) och den mördade tjänstemannens barn tillsammans med nämnde tjänstemans mor, bror och syster (nedan tillsammans kallade sökandena), av samma skäl avseende avslag genom dom i första instans på

2 Endast de punkter vars offentliggörande tribunalen finner vara till nytta återges.

yrkandena om ersättning för ideella skador på processuella grunder rörande att det administrativa förfarandet inte hade följts, återigen yrkanden om ersättning för ideella skador, enligt det förfarande som föreskrivs i artikel 90.1 i tjänsteföreskrifterna.

- 7 Genom beslut av den 17 januari 2012 meddelade kommissionen sökandena att den inte kunde bevilja de yrkanden om ersättning för ideell skada som avsågs i ansökan av den 17 september 2011, dels på grund av litispendens mellan dessa ansökningar med målen T-401/11 P och T-494/11 som pågick vid tribunalen, dels på grund av att tillsättningsmyndigheten redan hade avslagit dem och att de således inte kunde tas upp till sakprövning enligt reglerna för det administrativa förfarandet.
- 8 Sökandena ingav, genom skrivelse av den 13 april 2012, ett klagomål enligt artikel 90.2 i tjänsteföreskrifterna mot beslutet av den 17 januari 2012.
- 9 Kommissionen avlog klagomålet, genom beslut av den 26 juli 2012, som delgavs sökandena den 31 juli 2012. Kommissionen vidhöll sin ståndpunkt avseende litispendens mellan yrkandena om ersättning med målen T-494/11 och T-401/11 P, vilken tvingade den att avstå från att ta ställning till dessa yrkanden, och beträffande att dessa yrkanden enligt bestämmelserna för det administrativa förfarandet inte kunde tas upp till prövning. Yrkandena om ersättning var enligt kommissionen under alla omständigheter ogrundade.

Förfarandet och parternas yrkanden

- 10 Sökandena har väckt förevarande talan genom ansökan som inkom till personaldomstolens kansli den 7 november 2012. Ansökan registrerades under målnummer F-132/12.
- 11 Sökandena har i denna talan yrkat att personaldomstolen ska:
 - ogiltigförklara tillsättningsmyndighetens beslut av den 26 juli 2012,
 - förplikta kommissionen att betala ett belopp på 463 050 euro till var och en av den mördade tjänstemannens rättsinnehavare, i ersättning för den ideella skada de lidit,
 - förplikta kommissionen att betala ett belopp på 308 700 euro till Livio Missir, i ersättning för den ideella skada han lidit,
 - förplikta kommissionen att betala ett belopp på 308 700 euro till Anne Jeanne Cécile Magdalena Maria Sintobin, i ersättning för den ideella skada hon lidit,
 - förplikta kommissionen att betala ett belopp på 154 350 euro till Stefano Missir Mamachi di Lusignano (nedan kallad Stefano Missir), i ersättning för den ideella skada han lidit,
 - förplikta kommissionen att betala ett belopp på 154 350 euro till Maria Letizia Missir Mamachi di Lusignano (nedan kallad Maria Letizia Missir), i ersättning för den ideella skada hon lidit,
 - förplikta kommissionen att betala ett belopp på 574 000 euro till den mördade tjänstemannens rättsinnehavare, i ersättning för den ideella skada som han lidit i samband med sin dödskamp,
 - förplikta kommissionen att utbetala kompensationsränta och dröjsmålsränta till dess att betalning sker, samt
 - förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.

- 12 Genom handling som inkom till personaldomstolens kansli den 19 december 2012, gjorde kommissionen, genom en separat handling och med stöd av artikel 78.1 i personaldomstolens rättegångsregler, gällande en invändning om rättegångshinder på grund av litispendens med målen T-401/11 P och T-494/11 och föreslog att förfarandet skulle vilandeförklaras fram till de avgöranden genom vilka målen avgörs slutligt.
- 13 Den 21 januari 2013 ingav sökandena sina yttranden, genom vilka de bestred invändningen om rättegångshinder, men invände inte mot vilandeförklaringen.
- 14 Genom beslut av ordföranden för personaldomstolens första avdelning av den 6 juni 2013, vilandeförklarades målet fram till de avgöranden meddelas varigenom målen T-401/11 P och T-494/11 avgörs slutligt.
- 15 Tribunalen fann, i domen i målet om överklagande, att det ursprungliga yrkandet om ersättning av den 25 februari 2008 (se punkt 2 ovan) även avsåg ideella skador (domen i målet om överklagande punkt 111). Domstolen fann, i domen i målet om omprövning, att tribunalens bedömning i detta hänseende att personaldomstolen gjort en felaktig rättsbedömning skulle betraktas som slutgiltig (domen i målet om omprövning, punkt 63, och i målet om överklagande, punkt 18).
- 16 Den 21 januari 2016 vilandeförklarades målet återigen, efter omprövning och återförvisning till tribunalen, genom beslut av ordföranden för personaldomstolens andra avdelning, fram till meddelandet av det slutliga avgörandet i målet T-401/11 P RENV RX. Sökandena informerade, i sitt yttrande av den 8 januari 2016 över vilandeförklaringen, tribunalen om att Livio Missir, den mördade tjänstemannens far, hade avlidit och om att hans arvingar ersatte honom i hans rättigheter och avsåg fortsätta förfarandet.
- 17 Med tillämpning av artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU, Euratom) 2016/1192 av den 6 juli 2016 om överföring till tribunalen av behörigheten att i första instans avgöra tvister mellan Europeiska unionen och dess anställda (EUT L 200, 2016, s. 137), överfördes målet den 2 september 2016 till tribunalen i det skick det förelåg per den 31 augusti 2016. Målet registrerades under målnummer T-502/16 och tilldelades tribunalens åttonde avdelning.
- 18 Vid utgången av fristen för omprövning av domen efter återförvisning, den 25 januari 2018, anmodade tribunalen parterna att inkomma med sina synpunkter avseende konsekvenserna av den domen för förevarande mål.
- 19 Genom handlingar som inkom till tribunalens kansli den 7 respektive den 9 februari 2018 efterkom kommissionen och sökandena denna anmodan.
- 20 Sökandena angav i sina synpunkter att även om de avgöranden som redan hade meddelats på dagen för dessa synpunkter hade medfört ersättning för vissa skador, återstod det andra skador att bedöma inom ramen för förevarande talan, nämligen de ideella skador som Anne Jeanne Cécile Magdalena Maria Sintobin, Stefano Missir och Maria Letizia Missir, den avlidna tjänstemannens mor, bror och syster, hade lidit.
- 21 Kommissionen gjorde i sitt yttrande av den 7 februari 2018 samma konstateranden som sökanden avseende ersättning, genom redan meddelade avgöranden, för vissa skador.
- 22 När det gäller den ideella skada som Anne Jeanne Cécile Magdalena Maria Sintobin, Livio Missirs maka, gjort gällande, har kommissionen invänt att yrkandet om ersättning ska avvisas, eftersom det kommit in för sent.

- 23 Beträffande de ideella skador som Stefano Missir och Maria Letizia Missir, Alessandro Missirs bror och syster, har gjort gällande, har kommissionen invänt att dessa sökande inte kunde anses vara personer som omfattas av tjänsteföreskrifterna. Tribunalen, i dess egenskap av personaldomstol, saknar behörighet och talan ska avvisas när det gäller dessa skador. Under alla omständigheter har yrkandena om ersättning kommit in för sent.
- 24 Genom tribunalens beslut av den 7 juni 2018 fastställdes att invändningen om rättegångshinder på grund av litispendens som gjordes den 19 december 2012 skulle prövas i samband med att målet avgjordes i sak enligt artikel 130.7 i tribunalens rättegångsregler.
- 25 Tribunalens kansli anmodade genom skrivelse av den 12 juni 2018 kommissionen att, i sin svarsinlaga, ange huruvida den vidhöll denna invändning om rättegångshinder och anmodade sökandena att inkomma med yttranden avseende huruvida talan kan upptas till prövning med hänsyn till dessa frister.
- 26 Parterna efterkom dessa anmodanden genom handlingar som inkom till tribunalens kansli den 25 juli 2018.
- 27 Kommissionen angav i sin svarsinlaga och bekräftade även vid förhandlingen att den inte längre gjorde gällande någon invändning om rättegångshinder mot förevarande talan på grund av litispendens, vilket tribunalen antecknade.
- 28 Kommissionen har yrkat att tribunalen ska
- fastställa att talan delvis saknar föremål och, i övrigt, avvisa talan eller, i andra hand, ogilla tala såsom ogrundad, samt
 - förplikta sökandena att ersätta rättegångskostnaderna.

Rättslig bedömning

Föremålet för tvisten

- 29 Beträffande det första yrkandet som nämns i punkt 11 ovan, avseende att tribunalen ska ogiltigförklara tillsättningsmyndighetens beslut av den 26 juli 2012, ska det erinras om att ett sådant beslut, genom vilket myndigheten har tagit ställning till sökandenas ersättningsyrkanden, utgör en del av det administrativa förfarande som föregår en talan om skadestånd vid personaldomstolen och medför endast en möjlighet för sökandena att väcka talan om ersättning vid tribunalen. Yrkanden om ogiltigförklaring i förevarande mål kan således inte bedömas separat från skadeståndsyrkandena. (se, för ett liknande resonemang, dom av den 18 december 1997, Gill/kommissionen, T-90/95, EU:T:1997:211, punkt 45, och domen i första instans, punkterna 71 och 72).
- 30 Vidare framgår det av handlingarna i målet, liksom parterna i övrigt var ense om bland annat vid förhandlingen, att det andra, det tredje och det sjunde yrkandet i ansökan, vilka återgetts i punkt 11 ovan, redan har prövats i domen i målet efter återförvisning. Det saknas därför anledning att pröva dessa yrkanden. Det återstår att, vad gäller skadeståndsyrkandena, ta ställning till det fjärde, det femte och det sjätte yrkandet som angetts i ansökan, vilka återgetts ovan i punkt 11.
- 31 Förevarande talan ska således bedömas så, att dess föremål, i huvudsak, gäller den ersättning för ideella skador som avses i det fjärde, det femte och det sjätte yrkandet.

Huruvida skadeståndstalan kan tas upp till prövning

- 32 Eftersom förevarande talan har väckts med stöd av artikel 270 FEUF ska det inledningsvis prövas huruvida sökandena hade talerätt enligt denna bestämmelse. Kommissionen har bestritt att sådan talerätt föreligger avseende den avlidne tjänstemannens bror och syster.

Huruvida sökandena har talerätt enligt artikel 270 FEUF

[utelämnas]

- 38 När det gäller den avlidne tjänstemannens mor, har kommissionen med rätta aldrig bestritt talerätten. Den avlidne tjänstemannens mor "omfattas av dessa tjänsteföreskrifter", såsom krävs enligt artikel 91.1 i tjänsteföreskrifterna, bland annat av artikel 73 i dessa, i vilka tjänstemannens anförvanter i uppstigande led nämns. Hon hade således, på grundval av artikel 270 FEUF, talerätt i det aktuella fallet.
- 39 Kommissionen har däremot bestritt att en avliden tjänstemans syskon är personer som "omfattas av dessa tjänsteföreskrifter" i den mening som avses i artikel 91.1 i nämnda tjänsteföreskrifter. Kommissionen har påpekat att artikel 73.2 a i tjänsteföreskrifterna inte nämner den avlidna personens släktingar på sidolinjen, utan endast i rakt uppstigande och nedstigande led. Vad gäller den omständigheten att syskon kan omfattas av andra bestämmelser i tjänsteföreskrifterna, har denna ingen verkan i det aktuella fallet. Kommissionen har tillagt att i motsats till vad sökandena har påstått har det förhållandet att skadestånd inte kan beviljas för en sådan ideell skada som den som gjorts gällande inom ramen för förevarande talan inte ifrågasatts i punkt 198 i domen i målet efter återförvisning.
- 40 Det ska erinras om att tjänsteföreskrifterna har som syfte att reglera de juridiska relationerna mellan unionens institutioner och dess tjänstemän, genom att fastställa en rad ömsesidiga rättigheter och skyldigheter, och, i förhållande till vissa av tjänstemännens familjemedlemmar, genom att erkänna vissa rättigheter som de kan åberopa inför Europeiska unionen (domen efter omprövning, punkt 31).
- 41 I artikel 91.1 i tjänsteföreskrifterna preciseras domstolens behörighet i personalmål genom att det anges att domstolen är behörig att avgöra "alla tvister" mellan unionen och "varje person som omfattas av dessa tjänsteföreskrifter" vad gäller rättsenligheten av en åtgärd som går den personen emot, i den mening som avses i artikel 90.2 i tjänsteföreskrifterna. I sistnämnda bestämmelse anges att "[v]arje person som omfattas av dessa tjänsteföreskrifter kan vända sig till tillsättningsmyndigheten med klagomål mot en åtgärd som går honom emot" (domen efter omprövning, punkt 32).
- 42 För att en talan som väckts enligt artikel 91 i tjänsteföreskrifterna och artikel 270 FEUF ska kunna tas upp till prövning ska den röra en tvist mellan unionen och en person som omfattas av tjänsteföreskrifterna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 oktober 1994, C/kommissionen, T-47/93, EU:T:1994:262, punkt 21, beslut av den 6 september 2011, Alionescu/Epso, T-282/11, EU:T:2011:425, punkterna 4–9, och dom av den 9 april 2014, Colart m.fl./Europaparlamentet, F-87/13, EU:F:2014:53, punkt 39).
- 43 Det ska erinras om att artikel 73 i tjänsteföreskrifterna och i de gemensamma reglerna om olycksfallsförsäkring och yrkessjukdomsförsäkring för tjänstemän i Europeiska unionen, fastställer ett garantisystem, av försäkringskaraktär, för tjänstemän, tillfälligt anställda och kontraktsanställda, mot risker för yrkessjukdomar och mot olycksfall.
- 44 Detta garantisystem, som en tjänsteman åtnjuter – i artikel 1 i de gemensamma reglerna om olycksfallsförsäkring och arbetssjukdomsförsäkring för tjänstemän i Europeiska gemenskaperna benämns denne som "den försäkrade" – föreskriver, i händelse av den försäkrade tjänstemannens död,

betalning av garanterade belopp till tjänstemannens make och barn eller, om det inte finns någon person i denna kategori, till andra efterlevande i rakt nedstigande led, om det inte finns någon person i denna kategori, till tjänstemannens efterlevande i uppstigande led och, om det inte finns någon person i denna kategori, till institutionen.

- 45 Det är ostridigt att arvingar på sidlinjen, det vill säga bland annat bröder och systrar, inte finns i den successiva förteckningen över personer till vilka de garanterade ersättningarna kan betalas ut för det fall tjänstemannen avlider.
- 46 Syskon omfattas dock på andra ställen i tjänsteföreskrifterna, särskilt artiklarna 40, 42b och 55a i dessa föreskrifter. Dessa artiklar tillåter en tjänsteman att ta ut tjänstledighet av personliga skäl eller ledighet av familjeskäl, eller att arbeta deltid, bland annat för att hjälpa sin make, en släkting i upp- eller nedstigande led eller ett syskon som lider av allvarlig sjukdom eller ett svårt funktionshinder.
- 47 Kommissionen har gjort gällande att artiklarna 40, 42b och 55a i tjänsteföreskrifterna är irrelevanta i förevarande mål, eftersom de inte är tillämpliga på en situation där en tjänsteman avlider på grund av att institutionen har underlåtit att uppfylla sin skyddsplikt och som således har medfört skadestånd. Kommissionen har påpekat att dessa bestämmelser inte har tillämpats i förevarande mål. Den anser att ett resonemang som begränsar sig till att i tjänsteföreskrifterna söka efter bestämmelser som nämner de personer som, om än indirekt, eventuellt kan komma i åtnjutande av tillsättningsmyndighetens skyldigheter, vars innehåll emellertid inte har något samband med skadeståndsyrrandet, är felaktigt. En skadeståndstalan avseende ideell skada på grundval av artikel 270 FEUF får endast avse tvister som rör ersättning för skador för vilka kommissionen "kan hållas ansvarig i egenskap av arbetsgivare", såsom domstolen har erinrat om i punkt 22 i domen av den 8 oktober 1986, Leussink/kommissionen (169/83 och 136/84, nedan kallad domen Leussink, EU:C:1986:371), och som komplement till vad som föreskrivs i artikel 73 tjänsteföreskrifterna. Kommissionen har påpekat att ersättning för ideell skada som yrkas som komplement till det skadestånd som föreskrivs i artikel 73 i tjänsteföreskrifterna under alla omständigheter inte får medföra en dubbel ersättning, såsom tribunalen har erinrat om i punkt 195 i domen efter återförvisning. Om Alessandro Missirs brors och systers yrkande om ersättning för ideell skada beviljades, skulle det emellertid föreligga ett sådant dubbelt skadestånd, eftersom detta yrkande, enligt deras egen formulering, "grundar sig på samma premisser" som dem på vilka tribunalen beviljade Alessandro Missirs far och fyra barn skadestånd och på grundval av vilka kommissionen har hänvisat till "samma skadeståndsgrundande händelse", det vill säga hans död.
- 48 Det ska påpekas att kommissionen i sina invändningar har blandat ihop frågan huruvida talan kan tas upp till prövning med frågan huruvida den är välgrundad.
- 49 Det ska inte, i detta skede av förfarandet, avgöras huruvida talan är välgrundad. Det ska först fastställas huruvida Alessandro Missirs syskon hade talerätt vid unionsdomstolen inom ramen för artikel 270 FEUF eller huruvida de skulle ha väckt talan med stöd av artikel 268 FEUF.
- 50 Som har angetts ovan är det kriterium som avgör om talan ska väckas enligt förfarandet i artikel 270 FEUF snarare än förfarandet i artikel 268 FEUF huruvida personen "omfattas av tjänsteföreskrifterna" (artikel 91.1 i tjänsteföreskrifterna).
- 51 Detta villkor att "omfattas av tjänsteföreskrifterna" kan inte anses vara uppfyllt enbart genom att sökanden omfattas, på vilket sätt som helst, av tjänsteföreskrifterna. Det krävs att sökanden omfattas på ett sätt som antingen återspeglar ett relevant samband mellan denne och den rättsakt som angrips eller återspeglar ett sådant samband mellan vederbörande och den tjänsteman vars intressen skadats, vilket i sin tur medför att sökanden själv lider skada.
- 52 Detta är emellertid inte enbart fallet beträffande tjänstemannens släktingar i uppstigande eller nedstigande led och dennes make, utan även avseende dennes syskon.

- 53 Att dessa personer "omfattas av tjänsteföreskrifterna" antingen enligt artikel 73 eller enligt artiklarna 40, 42b och 55a i dessa föreskrifter, är nämligen just på grund av att lagstiftaren, genom konkreta bestämmelser i tjänsteföreskrifterna, har velat fastställa deras nära relation till tjänstemannen.
- 54 Den omständigheten att varken Alessandro Missir eller hans syskon, vid den tidpunkt då han mördades, konkret befann sig i den ena eller andra av de situationer som avses i artiklarna 40, 42b och 55a i tjänsteföreskrifterna påverkar inte på något sätt det förhållandet att syskonband erkänns i tjänsteföreskrifterna. Dessa bestämmelser i tjänsteföreskrifterna är således inte relevanta eftersom de motsvarar den konkreta situation som parterna befann sig i vid tidpunkten för händelserna. Det räcker i detta hänseende att påpeka att sökandena för övrigt inte har yrkat något skadestånd på grund av förlorat stöd för handikapp, utan på grund av att de visar att familjeband mellan tjänstemän och deras syskon erkänns i tjänsteföreskrifterna.
- 55 Detta bekräftas av domstolens bedömning, enligt vilken "[p]ersonaldomstolen ..., vad avser det materiella tillämpningsområdet (*ratione materiae*), [är] behörig att pröva en... skadeståndstalan som väcks av en person som inte är tjänsteman men som ändå omfattas av tjänsteföreskrifterna på grund av dennes familjeband till en tjänsteman, när talan har sitt ursprung i anställningsförhållandet mellan tjänstemannen och den berörda institutionen, eftersom artikel 1 i bilaga I till domstolens stadga, jämförd med artikel 270 FEUF och artikel 91 i tjänsteföreskrifterna, ... ger personaldomstolen behörighet att avgöra "alla tvister" mellan unionen och "varje person som omfattas av dessa tjänsteföreskrifter" (domen efter omprövning, punkterna 41 och 42).
- 56 Av detta följer, mer allmänt, att i motsats till vad kommissionen i huvudsak har gjort gällande vid tribunalen, kan andra bestämmelser i tjänsteföreskrifterna än artikel 73, nämligen de som omfattar erkännande i tjänsteföreskrifterna av ett familjeband med tjänstemannen, beaktas för att fastställa huruvida en person "omfattas av tjänsteföreskrifterna".
- 57 Följaktligen ska syskon anses "omfattas av tjänsteföreskrifterna" vid fastställandet av vilket förfarande som de ska använda när de avser att yrka ersättning för ideell skada som de lidit på grund av att deras syskon som är tjänstemän avlidit och att institutionen, enligt dem, är ansvarig för detta.
- 58 När det gäller den hänvisning som kommissionen gjorde i punkt 22 i domen Leussink (se punkt 47 ovan) ska det för det första påpekas att den inte rör huruvida talan kan tas upp till prövning, utan på sin höjd huruvida den är välgrundad. Denna hänvisning kan således inte godtas i samband med prövningen av huruvida talan kan tas upp till prövning. Vidare ska det erinras om att domstolen, liksom den påpekade i domen efter omprövning (punkt 45), i domen Leussink, förklarade att en skadeståndstalan som väcks av en tjänstemans familjemedlemmar med stöd av artikel 178 i EEG-fördraget (nu artikel 268 FEUF), med yrkande om ersättning för den ideella skada som de lidit till följd av tjänstemannens arbetsskada skulle behandlas som ett personalmål. Som domstolen angav i punkt 45 i domen efter omprövning tillämpade den nämligen i punkt 25 i domen Leussink, vilken rörde rättegångskostnaderna i målet, artikel 70 i sina rättegångsregler, i den då gällande lydelsen, med innebörden att institutionerna ska bära sina rättegångskostnader i personalmål, eftersom talan i det aktuella målet visserligen väckts med stöd av artikel 178 i EEG-fördraget men ändå hade sitt ursprung i relationen mellan den berörde tjänstemannen och den institution denne tillhörde.
- 59 När det gäller den hänvisning som kommissionen gjort till ett dubbelt skadestånd, ska det påpekas att också den enbart rör talan i sak. Vidare kan det inte i förevarande fall vara fråga om samma skada, eftersom den ideella skada som Alessandro Missirs bror och syster gjort gällande endast avser dem och inte sammanfaller med de övriga familjemedlemmarnas skada.

- 60 När det gäller kommissionens argument att artikel 73.2 a i tjänsteföreskrifterna är den bestämmelse som, i enlighet med kommissionens i punkt 34 i domen efter omprövning angivna ståndpunkt, fastställer vilka kategorier av personer som har rätt att yrka ytterligare ersättning "när institutionen är ansvarig för olycksfallet och ersättningen enligt artikel 73 i tjänsteföreskrifterna inte räcker till för att säkerställa full ersättning för den lidna skadan", ska detta underkännas av följande skäl.
- 61 De personer som omfattas av artikel 73.2 a i tjänsteföreskrifterna – det vill säga den avlidna tjänstemannens make och barn eller, om det inte finns någon person i denna kategori, andra efterlevande i rakt nedstigande led, eller om det inte finns någon person i denna kategori, tjänstemannens efterlevande i uppstigande led – kan med stöd av artikel 270 FEUF begära ytterligare skadestånd om de anser, för det första, att det skadestånd som har betalats ut inte kompenserar för skadan i dess helhet och, för det andra, att myndigheten är ansvarig för den skada som de lidit. Denna omständighet innebär emellertid inte att syskon, vilka inte finns med i den successiva förteckningen i artikel 73 i tjänsteföreskrifterna och således inte är potentiella mottagare av det garanterade skadeståndet enligt denna artikel, men som omfattas av andra bestämmelser i tjänsteföreskrifterna som återspeglar ett relevant samband med den avlidne tjänstemannen, bör berövas en processuell möjlighet att, med stöd av artikel 270 FEUF, yrka skadestånd för sin egen skada.
- 62 Som nämnts ovan, ska syskon anses "omfattas av tjänsteföreskrifterna" just på grund av deras familjeband med den avlidne tjänstemannen.
- 63 Den invändning om rättegångshinder som kommissionen har gjort mot den talan som väckts av Alessandro Missirs syskon med motiveringen att de saknar talerätt enligt artikel 270 FEUF kan således inte godtas.
- 64 Det ska således undersökas huruvida sökandena har väckt skadeståndstalan inom fristen.

Huruvida talan kan tas upp till prövning med avseende på fristen

- 65 Kommissionen har gjort gällande att talan ska avvisas på grund av att skadeståndsyrkandet har kommit in för sent, då det inte har framställts inom en rimlig frist. Ingenting hindrade Anne Jeanne Cécile Magdalena Maria Sintobin och Alessandro Missirs syskon från att framställa ett yrkande om skadestånd för ideell skada åtminstone under år 2009, det år då talan väcktes i målet F-50/09. Den tid som förflöt under det administrativa förfarandet i målet F-50/09 – samt under de senare faserna av det rättsliga förfarandet som utgjordes av domen i första instans och det därpå följande överklagandet – skulle med god marginal ha gjort det möjligt att framställa det yrkande om ideell skada som senare gavs in i förevarande mål.
- 66 Sökandena har, i sitt yttrande av den 25 juli 2018, för det första påpekat att invändningen om rättegångshinder avseende att talan väckts för sent i sig gjordes gällande för sent av kommissionen, den 14 februari 2018, det vill säga mer än fem år efter den frist som föreskrivs i artikel 78.1 i personaldomstolens rättegångsregler som var tillämpliga vid den tidpunkt då talan väcktes i denna instans. Denna invändning om rättegångshinder ska i sig följaktligen avvisas. Detta för sena framställande av invändningen om rättegångshinder är än mer omotiverat mot bakgrund av att kommissionen redan, den 19 december 2012, inom den frist som anges i artikel 78.1 i personaldomstolens rättegångsregler, framställde en annan invändning om rättegångshinder, avseende litispens, trots att all information redan fanns tillgänglig. Preskription utgör ett rättegångshinder som, till skillnad från förfarandefristen, inte kan avhjälpas. Den kan inte åberopas i vilket skede som helst i förfarandet. Sökandena har således yrkat att domstolen ska fastställa att kommissionens invändning om rättegångshinder av den 14 februari 2018 ska avvisas.
- 67 Vidare har sökandena gjort gällande att den avlidne tjänstemannens mor och syskon har framställt skadeståndsyrkandet inom en rimlig frist.

- 68 När det gäller karaktären av den invändning om rättegångshinder som kommissionen gjort gällande, ska det erinras om att domstolen, i samband med tvister om unionens utomobligatoriska skadeståndsansvar, har slagit fast att frågan om en preskriptionsfrist har iakttagits, enligt artikel 46.1 i Europeiska unionens domstols stadga, inte provas ex officio av unionsdomstolen, utan måste tas upp av den berörda parten (dom av den 30 maj 1989, Roquette frères/kommissionen, 20/88, EU:C:1989:221, punkt 12, dom av den 8 november 2012, Evropaïki Dynamiki/kommissionen, C-469/11 P, EU:C:2012:705, punkt 51, och dom av den 14 juni 2016, Marchiani/Europaparlamentet, C-566/14 P, EU:C:2016:437, punkt 94).
- 69 Denna praxis från domstolen gäller även, i tillämpliga delar, för preskription som inträffar vid utgången av den rimliga frist inom vilken ett skadeståndsyrkande enligt rättspraxis ska framställas. Eftersom en på förhand fastställd preskriptionsfrist (fem år) inte utgör tvingande rätt på grund av att den påverkar utövandet av en subjektiv rätt att yrka ersättning för skada och har till funktion att skydda parterna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 8 november 2012, Evropaïki Dynamiki/kommissionen, C-469/11 P, EU:C:2012:705, punkterna 52–54), gäller detta nämligen även, eller till och med i än högre grad, beträffande en preskriptionsfrist som inte är förutbestämd (rimlig frist). I båda fallen rör det sig om samma preskription av en subjektiv rätt att yrka skadestånd och om samma funktion avseende skydd för parterna.
- 70 Eftersom den invändning om rättegångshinder som kommissionen har gjort gällande, avseende att skadeståndstalan inte väckts inom en rimlig frist, således inte avser en fråga om tvingande rätt som tribunalen ska pröva ex officio, ska sökandenas argument att invändningen om rättegångshinder i sig har gjorts gällande för sent provas först.
- 71 Sökandena har, till stöd för sitt argument att invändningen om rättegångshinder har gjorts för sent, åberopat artikel 78.1 i personaldomstolens rättegångsregler, i den version som var tillämplig år 2012, vilken har följande lydelse:
- ”Om en part begär att personaldomstolen ska meddela beslut i fråga om rättegångshinder, personaldomstolens behörighet eller annan rättegångsfråga utan att pröva själva sakfrågan, ska det ske genom särskild handling, som ska inges inom en månad från delgivning av ansökan.”
- 72 Det ska påpekas att den frist som föreskrivs i denna bestämmelse avsåg det specifika fall i vilket en part begärde att personaldomstolen skulle meddela beslut utan att pröva själva sakfrågan. Denna bestämmelse innebar inget förbud för svaranden i målet vid personaldomstolen att, i förekommande fall, först i svarsinlagan göra gällande att talan väckts för sent.
- 73 Det ska vidare påpekas att även om artikel 78 i personaldomstolens rättegångsregler var tillämplig när kommissionen, i stället för att ge in en svarsinläga, år 2012 med stöd av denna bestämmelse gjorde gällande en invändning om rättegångshinder genom separat handling på grund av litispendens, följer det av artikel 3 i förordning 2016/1192 att tribunalen ska fortsätta att handlägga de mål som överförts till den i det skick de föreligger den 31 augusti 2016 och i enlighet med sin arbetsordning.
- 74 När mål F-132/12 överfördes till tribunalen var förfarandet – som, då personaldomstolen inte förenat prövningen härav med målets prövning i sak, avsåg den invändning om litispendens som anförts år 2012 – fortfarande vilandeförklarad i väntan på domen efter återförvisning.
- 75 Den omständigheten att kommissionen, den 19 december 2012, genom separat handling, hade gjort en invändning om rättegångshinder för litispendens medförde följaktligen inte på något vis att den saknade möjlighet att, vid tribunalen, göra gällande en invändning om rättegångshinder på grund av att skadeståndsyrkandet i svarsinlagan framställdes för sent.

- 76 I förevarande fall gjorde kommissionen i samband med att förfarandet återupptogs gällande att skadeståndsyrkandet i februari 2018 framställdes för sent. Under omständigheterna i målet, avseende dess processuella särdrag och, bland annat, de på varandra följande vilandeförklaringarna, var det inte för sent att i februari 2018 göra gällande att skadeståndsyrkandet, som framställdes innan svarsinlagen gavs in, hade framställts för sent. Eftersom det saknas stöd för sökandenas invändning att kommissionens invändning om rättegångshinder framställts för sent, ska denna invändning om att skadeståndsyrkandet framställts för sent prövas.
- 77 Enligt fast rättspraxis ankommer det på tjänstemän eller andra anställda att inom en rimlig tidsfrist tillställa institutionen en begäran om att unionen ska utge ersättning för en skada som unionen kan hållas ansvarig för. Den rimliga tidsfristen ska räknas från det att tjänstemannen eller den anställda får kännedom om den situation som de framfört klagomål över. Frågan huruvida tidsfristen är skälig ska bedömas med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet och i synnerhet med hänsyn till tvistens betydelse för den berörde, ärendets komplexitet samt parternas uppträdande (dom av den 28 februari 2013, Omprövning Arango Jaramillo m.fl./BEI, C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, punkt 28. Se även beslut av den 25 februari 2014, Marcuccio/kommissionen, F-118/11, EU:F:2014:23, punkt 87 och där angiven rättspraxis).
- 78 Även om den preskriptionsfrist på fem år som föreskrivs på området utomobligatoriskt ansvar i artikel 46 i stadgan för Europeiska unionens domstols inte är tillämplig i tvister mellan unionen och dess anställda, bör emellertid enligt fast rättspraxis hänsyn tas till det jämförelsematerial som denna frist utgör för att bedöma huruvida ett yrkande har framställts inom en rimlig tidsfrist (se beslut av den 25 februari 2014, Marcuccio/kommissionen, F-118/11, EU:F:2014:23, punkt 88 och där angiven rättspraxis).
- 79 I förevarande mål framställdes skadeståndsyrkandet den 17 september 2011, det vill säga fem år minus en dag efter mordet på Alessandro Missir. Det ska vidare påpekas, såsom framgår såväl av det administrativa förfarandet i förevarande mål som av de tidigare förfaranden som ägt rum sedan 2009 och som, år 2017, ledde fram till domen efter återförvisning, att tvisten är av stor betydelse, på det mänskliga, det ekonomiska och det rättsliga planet, och att målet är av en relativt stor komplexitet, eller åtminstone var det så när skadeståndsyrkandet framställdes den 17 september 2011. Slutligen och i motsats till vad kommissionen har anfört, är kriteriet för att bedöma huruvida ett skadeståndsyrkande har framställts för sent inte huruvida yrkandet hade kunnat framställas tidigare utan snarare huruvida detta yrkande, mot bakgrund av alla omständigheter i förevarande mål, hade framställts inom en rimlig frist. Mot bakgrund av omständigheterna i målet, avseende ärendets komplexitet och tvistens betydelse, framgår det att skadeståndsyrkandet uppfyller detta kriterium. Av detta följer att talan inte kan anses ha väckts för sent.
- 80 Mot denna bakgrund ska den invändning om rättegångshinder som framförts av kommissionen avslås.

Prövning i sak

Yrkandet om skadestånd för ideell skada som Alessandro Missirs mor har lidit

[utelämnas]

- 87 Det ska, såsom parterna har gjort, påpekas att den situation som Anne Jeanne Cécile Magdalena Maria Sintobin – Alessandro Missirs mor – befinner sig i är identisk med situationen för Livio Missir, Alessandro Missirs far, vars ideella skada på grund av mordet på hans son har ersatts med 50 000 euro, vilket tribunalen beviljade i domen efter återförvisning.

- 88 Under dessa omständigheter ska kommissionen, med tillämpning av de principer som tribunalen tillämpade i domen efter återförvisning (punkterna 204 och 205) och genom en bedömning i överensstämmelse med rätt och billighet (*ex æquo et bono*) av den skada som Anne Jeanne Cécile Magdalena Maria Sintobin har lidit, förpliktas att till denna sökande betala ett sammanlagt belopp (*in solidum*) på 50 000 euro, i ersättning för den ideella skada som hon lidit på grund av mordet på hennes son, hennes skadeståndsyrkande ska i övrigt ogillas.

Yrkande om ersättning för den ideella skada som Alessandro Missirs syskon har lidit

[utelämnas]

- 127 Det har fastställts att Alessandro Missirs bror och syster – beträffande vilka det inte allvarligt kan bestridas eller för övrigt har bestritts att de kunnat lida ideell skada på grund av deras brors död – processuellt skulle väcka sin skadeståndstalan i detta hänseende enligt tjänsteföreskrifterna och därefter, i förekommande fall, genom att väcka talan på grundval av artikel 270 FEUF, och inte på grundval av artikel 268 FEUF. Sedan detta förfarande identifierats, uppkommer frågan huruvida Alessandro Missirs bror och syster har grund för att beviljas en ersättning av kommissionen för sitt psykiska lidande.
- 128 Kommissionen har i sak gjort ett antal invändningar mot detta.
- 129 Kommissionen har i huvudsak gjort gällande att artikel 73 i tjänsteföreskrifterna, såsom den har tolkats i rättspraxis, avgränsar vilka personer som kan beviljas ersättning för en skada som de lidit på grund av att en tjänsteman har avlidit. Make, anförvanter i rakt nedstigande och uppstigande led kan beviljas sådan ersättning, eftersom de omfattas av artikel 73 i tjänsteföreskrifterna. Syskon, vilka inte omfattas, kan inte beviljas sådan ersättning.
- 130 Kommissionen har påpekat att den roll som de rättsprinciper som är gemensamma för medlemsstaterna spelar i tillämpningen av tjänsteföreskrifterna består i att fylla eventuella luckor till följd av lagstiftarens tystnad. I förevarande mål tiger emellertid inte tjänsteföreskrifterna – i artikel 73 såsom den tillämpas i rättspraxis – utan anger endast de personer som nämns i denna bestämmelse som personer som kan beviljas ersättning för en ideell skada för det fall en tjänsteman avlider. Kommissionen har till stöd för sin ståndpunkt åberopat domen efter omprövning (punkterna 33 och 34).
- 131 Kommissionen har för övrigt åberopat punkterna 134–136 och 158 i domen efter återförvisning, i vilka domen Leussink och [dom av den 9 september 1999, Lucaccioni/kommissionen (C-257/98 P, nedan kallad domen Lucaccioni)] nämns, punkterna 191, 194, 195 och 201 i domen efter återförvisning samt punkt 22 i domen Lucaccioni.
- 132 Kommissionen har med stöd av dessa hänvisningar anfört att det endast är när det gäller den ersättning för ideell skada som utgör ett komplement till den som tillsättningsmyndigheten redan betalat med tillämpning av artikel 73 i tjänsteföreskrifterna som rättspraxis erkänner en rätt till ersättning i händelse av skada.
- 133 Eftersom den avlidne tjänstemannens syskon inte ingår bland de personer som omfattas av denna bestämmelse och således inte kan kräva en ”ytterligare” ersättning – eftersom de inte har rätt till en huvudersättning – har de enligt kommissionen följaktligen inte någon rätt till ersättning för ideell skada.
- 134 När det för det första gäller hänvisningen i punkterna 33 och 34 i domen efter omprövning, förefaller den vara felaktig.

- 135 Dessa punkter rör nämligen personaldomstolens behörighet med avseende på person (*ratione personae*) att pröva talan som väckts av personer som omfattas av tjänsteföreskrifterna. Domstolen konstaterade att tjänstemannens far och barn omfattades av tjänsteföreskrifterna. Den drog av detta slutsatsen att personaldomstolen hade behörighet. Det rörde sig således om en fråga om fastställande av behörig domstol, och inte om sakfrågan i målet, vilken rörde vem som kan beviljas ersättning. Domstolen angav för övrigt, i punkt 35 i domen efter omprövning, att sakfrågan, som bestod i att fastställa huruvida tjänstemannens far och barn faktiskt har en rätt till den ersättning som garanteras i tjänsteföreskrifterna, inte får beaktas vid fastställandet av huruvida personaldomstolen har behörighet. Om det förhöll sig annorlunda skulle det för att avgöra huruvida personaldomstolen är behörig krävas att talan först prövades i sak. Således kan den hänvisning som kommissionen gjorde till punkt 34 i domen efter omprövning, till stöd för sitt resonemang att artikel 73 i tjänsteföreskrifterna begränsar vilka personer som har rätt till en eventuell ersättning, inte godtas.
- 136 Inte heller de hänvisningar som anges i punkt 131 ovan kan godtas, eftersom ingen av de tidigare domar (i målen Leussink, Lucaccioni, Missir Mamachi) som kommissionen har åberopat avsåg fallet med syskon eller ens nämnde det. De ovannämnda domarna rörde enbart släktingar i rakt uppstigande och nedstigande led.
- 137 I domen i efter återförvisning (punkterna 131–136) anges följande beträffande domarna Leussink och Lucaccioni:
- ”131. Genom dom[en Leussink] uttalade sig domstolen om huruvida[, såsom kommissionen gjorde gällande (punkt 10 i den domen),] den olycksfallsförsäkring som föreskrivs i artikel 73 i tjänsteföreskrifterna och i andra regler utgör en uttömmande reglering av sådana ersättningar, som, vid en arbetsskada, utesluter andra krav på skadestånd grundat på principer i allmän rätt. Leussink, hans hustru och deras fyra barn hade nämligen yrkat ytterligare ersättning, varvid de hävdade att ersättningen enligt artikel 73 i tjänsteföreskrifterna, endast täckte de ekonomiska följderna av olyckan men inte deras ideella skada. Domstolen förklarade i punkt 11 i denna dom att det försäkringsskydd som föreskrivs i artikel 73 i tjänsteföreskrifterna bygger på ett allmänt avgiftsfinansierat försäkringssystem avseende olycksfall i och utanför arbetet och att rätten till ersättning inte beror på vem som orsakat olyckan och dennes ansvar. I punkt 13 i den ovannämnda domen förklarade domstolen att om det inte finns någon uttrycklig bestämmelse om kompletterande krav mot en institution, så kan detta inte innebära ett argument för att hindra en tjänsteman eller dennes rättsinnehavare från att begära ytterligare ersättning när institutionen är ansvarig för olycksfallet enligt allmän skadeståndsrätt och ersättningen enligt tjänsteföreskrifterna inte räcker till för att säkerställa full ersättning för den lidna skadan...
133. Vad avser dom[en Lucaccioni], bekräftade domstolen i punkt 23 [i den domen] att i de fall då en tjänsteman väcker talan om skadestånd till följd av culpa som är av sådan art att ansvar uppkommer för den institution som tjänstemannen är anställd vid, ska det vid bedömningen av den ersättningsgilla skadan tas hänsyn till att ersättning har utbetalats till tjänstemannen enligt artikel 73 i tjänsteföreskrifterna till följd av en olycka eller en yrkessjukdom.
134. [Domarna Leussink och Lucaccioni] har således klargjort relationen mellan förmåner som erhålls enligt artikel 73 i tjänsteföreskrifterna till följd av en olycka eller en yrkessjukdom och skadestånd enligt allmän rätt.
135. För det första är den ordning som föreskrivs i artikel 73 i tjänsteföreskrifterna och den ordning som kan utläsas ur allmän rätt [komplementär], varför det är möjligt att begära ytterligare ersättning när institutionen är ansvarig för olycksfallet enligt allmän skadeståndsrätt och ersättningen enligt artikel 73 i tjänsteföreskrifterna inte räcker till för att säkerställa full ersättning för den lidna skadan (domen [Leussink], punkt 13).

136. För det andra har det i rättspraxis, med tillämpning av denna princip, också klargjorts att i de fall då en tjänsteman väcker talan om skadestånd till följd av culpa som är av sådan art att ansvar uppkommer för den institution som tjänstemannen är anställd vid, ska det vid unionsdomstolens bedömning av den ersättningsgilla skadan tas hänsyn till att ersättning har utbetalats till tjänstemannen enligt artikel 73 i tjänsteföreskrifterna till följd av en olycka eller en yrkessjukdom. Om så inte vore fallet, så skulle det uppstå dubbel ersättning (domen [Lucaccioni]).”
- 138 Av det ovan angivna framgår att syftet med domarna Leussink och Lucaccioni inte var att beskriva behandlingen av ett yrkande från syskon, vilka inte var aktuella i de målen, utan endast att beskriva vilken behandling som skulle ges ett skadeståndsyrkande från en tjänsteman och dennes make och barn och kopplingen mellan ett sådant yrkande och den schablonersättning som redan garanteras i artikel 73 i tjänsteföreskrifterna. Det är i detta avgränsade sammanhang som domstolens förklaring att skadeståndsyrkandet var ”[komplementärt]” i förhållande till ersättningen enligt artikel 73 i tjänsteföreskrifterna.
- 139 Det kan således inte av de ovannämnda domarna utläsas att en bror eller syster inte skulle ha grund för att göra gällande en ersättningsberättigad ideell skada. Eftersom syskon inte anges i den successiva förteckningen i artikel 73 i tjänsteföreskrifterna, och således inte kan erhålla något enligt denna bestämmelse, kan ett skadeståndsyrkande från deras sida inte vara komplementärt, utan fristående. Dessa domar behandlade följaktligen inte möjligheten till ett sådant yrkande, vilken inte hade ifrågasatts i de målen.
- 140 Att, såsom kommissionen har gjort gällande, anse att institutionerna, genom att fastställa en förteckning över personer som kan erhålla betalning av försäkringsersättning i händelse av en tjänstemans dödsfall genom olyckshändelse, avsåg att avgränsa de personer gentemot vilka de, i förekommande fall, ansåg ha ett skadeståndsansvar för vållande av skada, utgör en konstruktion som inte, i sig, kan utläsas av domarna Leussink och Lucaccioni.
- 141 Vidare ska en undersökning göras av punkterna 157 och 158 i domen efter återförvisning, i vilka tribunalen angav följande:
- ”157. Det följer [avseende yrkandena om ersättning för den ideella skada som Alessandro Missirs fyra barn och hans far lidit] av domen i första instans att ... kommissionen hade framställt ... en invändning om rättegångshinder ... som, i huvudsak, gällde att ... artikel 73 i tjänsteföreskrifterna uteslöt möjligheten för [Alessandro Missirs] fyra barn... och [för] Livio Missir att väcka en talan om ersättning för ideell skada. Kommissionen har nämligen gjort gällande ... att Alessandro Missir Mamachis fyra barn inte enligt [artikel 73 i tjänsteföreskrifterna] omfattades av rätten att väcka talan om ersättning för ideell skada och ... att Livio Missir Mamachi inte ingick bland de rättsinnehavare som avses i denna artikel.
158. När det gäller de invändningar om rättegångshinder som har gjorts gällande mot Livio Missirs och Alessandro Missirs fyra barns yrkanden om ersättning för ideell skada, kan dessa inte godtas. Det räcker nämligen att konstatera att domstolen, i punkt 34 i domen efter omprövning, fann att artikel 73.2 a i tjänsteföreskrifterna uttryckligen nämnde både tjänstemannens ”barn” och tjänstemannens ”anförvanter i uppåtstigande led” som personer som kan ha rätt till ersättning vid tjänstemannens död och att denna bestämmelse således omfattade både Livio Missir och Alessandra Missirs fyra barn. Det ska vidare erinras om att enligt fast rättspraxis kompletterar de bestämmelser som föreskrivs i artikel 73 i tjänsteföreskrifterna och den allmänna skadeståndsrätten varandra, varför det inte är möjligt att göra anspråk på ytterligare ersättning om institutionen kan hållas ansvarig för olycksfallet och ersättningen enligt tjänsteföreskrifterna inte räcker till för att säkerställa full ersättning för den lidna skadan ([domen Leussink], punkt 13, och [domen Lucaccioni], punkt 22). Mot denna bakgrund har en tjänstemans

familjemedlemmar som omfattas av artikel 73 i tjänsteföreskrifterna rätt att väcka en ytterligare talan om de anser att skadeståndet enligt tjänsteföreskrifterna inte är tillräckligt för att få en full ersättning för den skada de lidit.”

- 142 Även i detta hänseende hade unionsdomstolen konkret endast att beakta tjänstemannens far och barn. Det var med hänvisning till domarna Leussink och Lucaccioni som den erinrade om möjligheten till ett ytterligare skadestånd för det fall administrationen kan hållas ansvarig och när försäkringsskyddet inte är tillräckligt för att ge full ersättning för den skada som dessa personer har lidit. De aktuella ”familjemedlemmarna” föll under begreppet ”omfattas av artikel 73 i tjänsteföreskrifterna”. I domen efter återförvisning fastställdes ingenting avseende de familjemedlemmar som inte omfattades av artikel 73 i tjänsteföreskrifterna, då denna fråga inte hade tagits upp vid tribunalen. Den domen ger således ingen ytterligare vägledning i förhållande till vad som angetts i punkt 140 ovan.
- 143 När det gäller punkt 194 i domen efter återförvisning, beträffande vilken kommissionen har angett att tribunalen där uttryckligen erinrade om existensen av en allmän princip som gör det möjligt att ersätta en ideell skada när denna helt eller delvis faller utanför ett system som garanterar automatisk betalning av förmåner, ska det erinras om att denna punkt inte anger vilken lösning som är tillämplig på en situation med en person som inte omfattas av ett sådant system, såsom i förevarande mål syskon. I den punkten anges nämligen endast att ”det ur medlemsstaternas rättsordningar kan utläsas en allmän och gemensam rättsprincip med innebörden att, under liknande omständigheter som de [i målet T-401/11 P RENV RX] aktuella, utgör förekomsten av ett system som garanterar automatisk betalning av förmåner till en avliden tjänstemans rättsinnehavare inte ett hinder mot att dessa rättsinnehavare, om de anser att skadan inte täcks eller inte fullt täcks av detta system, även erhåller ersättning för sin ideella skada genom att väcka talan vid en nationell domstol”.
- 144 När det gäller punkt 195 i domen efter återförvisning, i vilken tribunalen påpekade att det ur medlemsstaternas rättsordningar går att utläsa en allmän och gemensam rättsprincip med innebörden att en ideell skada inte kan ersättas två gånger, ska det påpekas, såsom sökandena har gjort, att det inte i förevarande fall rör sig om att ersätta en skada två gånger, eftersom den ideella skada som Alessandro Missirs bror och syster har gjort gällande endast rör dem och ingen ersättning för denna följer av artikel 73 i tjänsteföreskrifterna.
- 145 Av detta följer att det, i motsats till vad kommissionen har gjort gällande, inte är möjligt att anse att artikel 73 i tjänsteföreskrifterna, såsom den tolkats i rättspraxis, utgör hinder för att syskonen till en tjänsteman, vars död unionen anses bära ansvar för, i förekommande fall beviljas ersättning för egen ideell skada på grund av detta dödsfall.
- 146 Då denna fråga ännu inte har avgjorts i unionsrätten, ska det påpekas att det ur medlemsstaternas rättsordningar går att utläsa en allmän och gemensam rättsprincip med innebörden att en nationell domstol, under sådana omständigheter som dem som är aktuella i förevarande mål, erkänner en rätt för en avliden arbetstagares syskon att, i förekommande fall, yrka skadestånd för ideell skada som de lidit på grund av arbetstagarens död.
- 147 Under dessa omständigheter kan det inte bara konstateras att kommissionen felaktigt har påstått att artikel 73 i tjänsteföreskrifterna, såsom den tolkats i rättspraxis, utgör hinder för att en avliden tjänstemans syskon, i förekommande fall, kan beviljas ersättning för en ideell skada som de lidit på grund av tjänstemannens död, utan också att det följer av medlemsstaternas gemensamma allmänna principer att syskon till den person vars död har orsakats av en tredjepart, i förekommande fall kan erhålla ersättning för ideell skada.
- 148 Sökandena har, beträffande villkoren för denna ersättning, i huvudsak gjort gällande att de konstateranden som tribunalen redan har gjort, i domen efter återförvisning, beträffande ansvar, orsakssamband och ideell skada, är högst giltiga avseende den avlidna tjänstemannens brors och systers yrkanden och det rör sig inte i det aktuella fallet om något dubbelt skadestånd.

- 149 Kommissionen har bestritt sökandenas ståndpunkt. När det gäller orsakssambandet mellan åsidosättande av skyldigheten att skydda tjänstemannen och skadan, bör, med hänsyn till att syskonen inte har samma ställning i förhållande till den avlidne som hans släktingar i rakt uppstigande och nedstigande led, teorin om ett adekvat orsakssamband prioriteras framför teorin om likvärdiga villkor. Sökandena har emellertid inte styrkt något adekvat orsakssamband.
- 150 Under alla omständigheter ska, även om teorin om likvärdiga villkor hade varit tillämplig, den påstådda ideella skadan icke desto mindre vara tillräckligt "långt ifrån" den ansvarsbringande handling som begåtts för att utesluta skadestånd. Det rör sig om en indirekt skada som inte kan läggas kommissionen till last som en omedelbar och direkt konsekvens av åsidosättandet av den specifika skyldigheten att skydda tjänstemannen.
- 151 Vidare går det inte att anse att det finns en för medlemsstaternas rättsordningar gemensam allmän princip som anger att det föreligger en presumption om en ideell skada i händelse av ett syskons död.
- 152 Sökandena har bestritt kommissionens ståndpunkt, och påpekat att kopplingen mellan teorierna om adekvat orsakssamband respektive likvärdiga villkor endast var relevant för fastställandet av kommissionens ansvar för Alessandro Missirs död, vilket ansvar inte längre är ifrågasatt i förevarande mål, och inte på något sätt för att fastställa en koppling mellan detta dödsfall och den ideella skadan som den avlidne tjänstemannens närstående lidit med anledning av hans död, vilken skada skulle anses vara oberoende (*in re ipsa*).
- 153 Det kan konstateras att prövningen av unionsdomstolens resonemang i domen i första instans och i domen efter återförvisning i huvudsak bekräftar sökandenas ståndpunkt.
- 154 Det ska erinras om att personaldomstolen, i domen i första instans, fann att kommissionen begått fel som gör den skadeståndsansvarig genom att åsidosätta sin skyldighet att säkerställa skydd för Alessandro Missir (dom i första instans, punkt 176, och dom efter återförvisning, punkt 9).
- 155 Beträffande orsakssambandet mellan detta fel och mordet på tjänstemannen fann personaldomstolen att detta var fastställt (domen i första instans, punkterna 182–190). Kommissionen överklagade inte domen i första instans. Tribunalen påpekade för övrigt i domen efter återförvisning (punkt 63, sjätte meningen) att kommissionen inte bestred personaldomstolens bedömning i detta hänseende.
- 156 Som sökandena med fog har påpekat, har debatten avseende kopplingen mellan teorierna om likvärdiga villkor respektive adekvat orsakssamband (domen i första instans, punkterna 178–190, och domen efter återförvisning, punkt 63, tredje meningen, och punkterna 64–95) dock förts uteslutande i syfte att fastställa huruvida kommissionen, som naturligtvis inte var gärningsman till mordet, emellertid kunde hållas ansvarig, med andra ord huruvida kommissionens fel kunde anses ha orsakat Alessandro Missirs död. Om svaret är nekande var kommissionen inte ansvarig för någonting. Om svaret är jakande, såsom tribunalen fann, är kommissionen åtminstone delvis ansvarig för detta dödsfall.
- 157 När personaldomstolen fastställt detta orsakssamband – på grundval av teorin om likvärdiga villkor och utan att göra någon felaktig rättsbedömning, liksom tribunalen uttryckligen påpekade i punkterna 79 och 80 i domen efter återförvisning –, förklarade personaldomstolen att det återstod att bedöma mördarens del av ansvaret för skadan (domen i första instans, punkt 191, och domen efter återförvisning, punkt 9).
- 158 Personaldomstolen fann i detta hänseende att kommissionen var ansvarig för 40 procent av de skador som lidits (domen i första instans, punkt 197, och domen efter återförvisning, punkt 10).

- 159 Denna lösning avseende delat ansvar, som sökandena bestred i sitt överklagande, i vilket de gjorde gällande att kommissionen skulle förklaras solidariskt ansvarig med mördaren, ogillades av tribunalen, som biföll överklagandet på denna punkt och fastställde att kommissionen var solidariskt ansvarig (det vill säga för 100 procent av skadan) (domen efter återförvisning, punkterna 96–119).
- 160 Tribunalen godkände detta solidariska ansvar för kommissionen på grundval av den för medlemsstaterna gemensamma allmänna principen som går ut på att den nationella domstolen, i situationer som liknar den här aktuella, förklarar att medvållande personer är solidariskt ansvariga för samma skada, eftersom det anses som rimligt att den drabbade inte ska behöva avgöra till vilken del respektive medvållande är ansvarig och bära risken för att någon av de medvållande är insolvent (domen efter återförvisning, punkt 118).
- 161 Det ska för det första påpekas att kommissionens ansvar för mordet, som har fastställts i ett avgörande som vunnit laga kraft, inte har bestritts (se punkt 155 ovan) och för det andra att principen om kommissionens solidariska ansvar för skador till följd av detta mord inte har ifrågasatts och för övrigt inte rimligen kan ifrågasättas.
- 162 Under dessa omständigheter kan kommissionens argument [*utelämnas*] att ett adekvat orsakssamband bör prioriteras framför likvärdiga villkor inte godtas, eftersom unionsdomstolen slutliga fastställande av orsakssambandet mellan kommissionens fel och mordet på Alessandro Missir är fullt överförbart på förevarande mål.
- 163 Den enda särskiljande omständigheten i förevarande mål i förhållande till målet F-50/09 utgörs, efter detta slutliga fastställande, av att sökandena inte är den avlidne tjänstemannens barn eller föräldrar, utan hans syskon.
- 164 Det har emellertid redan fastställts att artikel 73 i tjänsteföreskrifterna, såsom den har tolkats i rättspraxis, inte utgör någon materiell avgränsning som utesluter syskon från möjligheten att beviljas skadestånd (se punkt 145 ovan). Då denna fråga inte har avgjorts i unionsrätten, följer det av för medlemsstaterna gemensamma allmänna principer att det föreligger en rätt för syskon att, i förekommande fall, yrka ersättning för en ideell skada för förlusten av deras bror (se punkt 146 ovan).
- 165 Av samma skäl ska kommissionens [*utelämnas*] argument att den ideella skada som syskonen lidit är alltför långt borta eller endast är en återverkan som inte berättigar till skadestånd. Den omständigheten att syskonens ideella skada, som för övrigt kan likställas med den avlidnes föräldrars och barns skada, utgör en ideell skada i sin tur – eller indirekt – i förhållande till den direkta skada som den avlidna tjänstemannen lidit, det vill säga förlusten av sitt liv, påverkar inte det förhållandet att denna ideella skada är erkänd som skadestandsberättigad enligt de för medlemsstaterna gemensamma allmänna principerna.
- 166 När det gäller kommissionens överväganden beträffande räckvidden av punkt 198 i domen efter återförvisning [*utelämnas*], påverkar dessa inte föregående konstaterande, eftersom tribunalen, såsom redan har påpekats, i domen efter återförvisning, inte hade att pröva frågan om syskonens ersättning för ideell skada.
- 167 Vad gäller kommissionens synpunkter att det inte är möjligt att anse att det existerar en för medlemsstaterna gemensam allmän princip som fastställer en presumtion om ideell skada i händelse av ett syskons död [*utelämnas*], räcker det att konstatera att sökandena inte har nöjt sig med att åberopa att det existerar en presumtion om en ideell skada för syskon, utan har gjort gällande särskilda överväganden för att fastställa att den ideella skadan är faktisk och omfattande beträffande Alessandro Missirs syskon.

- 168 Sökandena har således gjort gällande de synnerligen dramatiska omständigheterna kring Alessandro Missirs död och den stora fruktan som familjen har för barnens framtid (sidan 7, sista stycket i ansökan av den 17 september 2011, och sidan 9, andra stycket, i det föregående administrativa klagomålet). De har således, i samma anda, gjort gällande ”den orättvisa smärta och det lidande som följer av förlusten av sin bror under så tragiska och vidriga omständigheter” samt har gjort gällande de specifika händelserna i målet och ärendets särskilt skrämmande och tragiska karaktär.
- 169 Utöver dessa överväganden, som är av sådan art att de har orsakat den avlidna tjänstemannens syskon ett onormalt stort psykiskt lidande, har sökandena inte lämnat några bevis på att dessa känslöband mellan denna tjänsteman och hans syskon var reella eller överskred normala känslöband mellan vuxna syskon som lever självständiga liv.
- 170 Beträffande de bevis som sökandena frambringade i repliken, avseende Alessandro Missirs syskons behandlingar hos psykolog och psykiatriker, kan dessa enligt artikel 85.2 i rättegångsreglerna inte godtas då de lämnats in för sent.
- 171 När det gäller fastställandet av beloppet för den ideella skadan ska det erinras om att det ankommer på unionsdomstolarna att fastställa beloppet i överensstämmelse med rätt och billighet (*ex aequo et bono*) (se, för ett liknande resonemang, dom av den 5 juni 1980, Oberthür/kommissionen, 24/79, EU:C:1980:145, punkt 15), och ange de kriterier som de har använt för att komma fram till detta belopp (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 maj 1998, rådet/de Nil och Impens, C-259/96 P, EU:C:1998:224, punkterna 32 och 33, domen Lucaccioni, punkt 35, och dom av den 6 juni 2006, Girardot/kommissionen, T-10/02, EU:T:2006:148, punkt 51).
- 172 Mot bakgrund av omständigheterna i målet och, i synnerhet, de särskilt dramatiska omständigheterna kring Alessandro Missirs död som beskrivs i punkt 2 i domen i målet om överklagande, de omständigheter som anges i punkt 168 ovan, den obestridda existensen av normala känslöband mellan vuxna syskon som lever självständiga liv, samt mot bakgrund av de principer som anges i punkterna 146, 147 och 164 ovan, ska kommissionen förpliktas att solidariskt till Alessandro Missirs bror och syster betala en ersättning för ideell skada på grund av hans död, med ett belopp som i överensstämmelse med rätt och billighet (*ex aequo et bono*) uppgår till 10 000 euro vardera.

[utelämnas]

Sammanfattning

- 181 Av det ovan anförda följer att kommissionen ska förpliktas att till Alessandro Missirs mor, Anne Jeanne Cécile Magdalena Maria Sintobin, solidariskt betala en ersättning för ideell skada på grund av hans död, med ett belopp på 50 000 euro, och till vart och ett av den avlidne tjänstemannens syskon, Stefano Missir och Maria Letizia Missir, ett belopp på 10 000 euro vardera, jämte ränta, och att talan i övrigt ska ogillas.

Rättegångskostnader

[utelämnas]

Mot denna bakgrund beslutar

TRIBUNALEN (åttonde avdelningen)

följande:

- 1) **Det finns inte längre anledning att pröva de yrkanden som avser att Europeiska kommissionen ska förpliktas att, i ersättning för ideell skada, betala ett belopp på 463 050 euro till var och en av Alessandro Missir Mamachi di Lusignanos rättsinnehavare, ett belopp på 574 000 euro till samma rättsinnehavare och ett belopp på 308 700 euro till Livio Missirs Mamachi di Lusignanos rättsinnehavare.**
- 2) **Kommissionen förpliktas att solidariskt betala ett belopp på 50 000 euro till Anne Jeanne Cécile Magdalena Maria Sintobin för den ideella skada hon har lidit.**
- 3) **Kommissionen förpliktas att solidariskt betala ett belopp på 10 000 euro till Maria Letizia Missir Mamachi di Lusignano för den ideella skada hon har lidit.**
- 4) **Kommissionen förpliktas att solidariskt betala ett belopp på 10 000 euro till Stefano Missir Mamachi di Lusignano för den ideella skada han har lidit.**
- 5) **Ränta ska utgå på de betalningar som anges i punkterna 2–4 i detta domslut, från och med dagen då denna dom meddelas till dess full betalning sker, enligt den räntesats som Europeiska centralbanken (ECB) tillämpar på sina huvudsakliga refinansieringstransaktioner, med tillägg av två procentenheter.**
- 6) **Talan ogillas i övrigt.**
- 7) **Kommissionen ska ersätta rättegångskostnaderna.**

Collins

Barents

Passer

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 20 november 2019.

Underskrifter